

DOĞANIN UÇAN SÜSLÜ CANLILARI: KUŞLAR

SÜHENDAN KARASUZ KIRAC *
G. ASLI SEZER

Günümüzden yaklaşık 135 milyon yıl öncesinde, farklı bir sapma olmasaydı ve kuşlar evrim sahnesinde yer almasaydı neler olabilirdi?.. İnsanlık tarihi boyunca çeşitli toplumların kültürlerini incelersek, kuşların değişik boyutlarda her kültürde yer aldığını görebiliriz. Kuşlar, mitolojide, pek çok antik toplumların para sembollerinde ve görsel sanat eserlerinde yer almışlardır. Aynı zamanda sofraları süslenmiş, çiftliklerde beslenmiş ve av partilerinin vazgeçilmez hedefleri olmuşlardır. Bu bakış açısıyla, kuşları evrim sahnesinden silseydik; pek çok kültürden bir boyut eksilir, sanatçılar bir ilham kaynağını yitirir, insanlar "uçma" kavramını tanıyamacağı için belki de havacılık teknolojisi gelişmezdi.

İnsanlığı kültürel ve sosyal açıdan böylesine etkileyen kuşlar, sahip oldukları özellikleri ile ilgimizi diğer canlılardan daha fazla çekmiştir. Uçabilmeleri, çok çeşitli kombinasyonlar oluşturan çarpıcı renkleri, değişik şarkıları, hızlı metabolizmaları gibi farklı özelliklerin bir araya topladığı tek canlı grubudur kuşlar. Estetik

güzelliklerini veren ve vücutlarını ısı yalıtımını sağlayan hafif tüyleri, hava boşluğu içeren çok özel olarak yapılanmış kemikleri ve çok düşük ağırlıkları sayesinde yer çekimine karşı koyarak uçmayı başarabilmişlerdir. Fakat uçma özelliği her kuşta farklıdır. Kimi kuşlar ancak çok kısa mesafeler uçabilirken, kimileri de kıtaları, büyük denizleri rahatlıkla aşabilmektedir. Kuşların uçuş hızları da şaşırtıcı olabilir. Örneğin, yırtıcılardan doğan (falco peregrinus), saatte 360 km. (saniyede 100 m.) hızla avına dalebilir (Welty, Baptista :988) . Kuşların

uçuşları ile ilgili bir başka örnek de albatroslardır. Kuşlar arasında en uzun kanat açıklığına sahip olan albatros ailesi (Diomedidae), hava akımlarını kullanarak günlerce sürülerek uçabilir (Heinzel, Fitter 1987). Usta uçuculara bir başka örnek de yuvasına ok hızıyla dalan, uçarken uyuyabilen ve hatta havada çiftleşebilen kara sağıdır. (Apus apus) (Delin, Svensson 1991).

Uçma yeteneği veren kuşların bir başka özellikleri de hızlı metabolizmalarıdır. Aldıkları besinleri vücutlarında depolamaz, hızla

*Sühendan Karasuz Kırac, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı'nda görevlidir

enerjiye çevirerek ağırlıklarını azaltırlar. Bu biyolojik özelliklerinin yardımıyla şaşkırtıcı mesafeler kat ederek göç ederler. Ünlü Fransız pilot Bleriot Manş Denizi'ni geçtiği zaman insanlık ona ve uçan gürültülü makinasına hayran kalmıştı, oysa kuşlar onun yaptığını binlerce yıldır yaparken, onları taşıyan tek makina küçük yürekleriydi. Örneğin Kuzey Sumru'su (*Sterna paradi-*

sea) kışı geçirmek için Kuzey Kutubu'ndan Güney Kutubu'na yaptığı göçte yaklaşık 18.000 km. kat eder (*Kuru : 198*

Kuşlar doğanın dengesinde de önem taşıyan canlılardır. Böcekler, kemirgenler ve sürüngenlerle beslenen kuşlar, bu canlıların ekili alanlara olan zararlarını dengeleyenler. Bu açıdan kuşlar ve insanlar arasında doğrudan ekonomik bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca kuşlar, doğal dengede oynadıkları bu önemli rol sayesinde, yaşadığımız çevrenin sağlığı hakkında da bize bilgi veren biyolojik göstergelerdir. Bir bölge ne kadar çok sayıda ve türde kuş barındırıyorsa, biyolojik açıdan o kadar sağlıklı ve zengindir. Benzer şekilde söz konusu bölgenin kuşlarını yitirmeye başlaması, ekolojik dengenin bozulduğunun göstergesidir.

Sosyal kültürel, ekolojik ve hatta ekonomik açılardan yaşamımızı etkileyen kuşlar, insanların yaşamına artık rekreasyonel alanda da girmişlerdir. Günümüzde artan sayılarda pek çok insan kuşları rahatsız etmeden dürbünlerle gözlemektedir. Görecekları her

yeni türün heyecanını yaşamak için, kilometrelerce yol katederek farklı ülkelere gitmektedirler. Bu kuş gözlemcileri için değişik alternatifli turlar düzenlenmektedir. Bu açıdan ülkemiz şanslı bir konumdadır. Çünkü Türkiye, Avrupa'nın toplam 500'e yakın kuş türünden yaklaşık 430'una sahiptir. Anlaşılacağı üzere bu Türkiye için ornitolojik bakımdan çok önemli bir avantajdır. Bu kadar çok kuş çeşitliğinin en önemli nedeni ülkemizden geçen iki önemli kuş yoludur; bir tanesi İstanbul ve Çanakkale boğazları, diğeri ise Doğu Karadeniz'dir. Kuş çeşitliliğinin diğer önemli nedeni de ülkemizin zengin ve çoğunlukla bozulmamış doğasıdır. Ülkemizde var olan bu potansiyeli değerlendirmek, bize göre, turizm açısından bir fırsattır. Kuş gözlemciliği, son yıllarda kamuoyunun gündeminde yer alan "Yumuşak Turizm" yani kullanım-etki ilişkisi dikkate alınarak, doğa ile uyumlu turizm faaliyetleri arasında değerlendirilebilir. Türkiye 'de mevcut önemli "kuş alanları"na yapılacak " kuş gözlem gezileri"ne, önceleri yabancı, daha sonra da zaman içinde yerli kuş gözlemcilerinin artan sayılarda ilgi göstereceğine inanıyoruz. □

NOTLAR

WELTY and Baptista (eds), *The Life of Birds* (4 th. edition), Saunders College Publishing, USA, 1988.

HAINZEL H., Fitter RSR., Parslow J., *The Birds of Britain & Europe with North Africa and Middle East* (7 th. edition), Collins Publishing Co., London, 1987.

DELIN, H., Svensson L., *Photographic Guide to the Birds of Britain & Europe* (10 th. edition), Hamlyn Publishing Co., London, 1991.

KURU, M., *Omurgalı Hayvanlar*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No: 646, Erzurum, 1987.

Kuş çeşitliliğinin diğer önemli nedeni de ülkemizin zengin ve çoğunlukla bozulmamış doğasıdır. Ülkemizde var olan bu potansiyeli değerlendirmek, bize göre, turizm açısından bir fırsattır. Kuş gözlemciliği, son yıllarda kamuoyunun gündeminde yer alan "Yumuşak Turizm" yani kullanım-etki ilişkisi dikkate alınarak, doğa ile uyumlu turizm faaliyetleri arasında değerlendirilebilir.